

Ohjeet nostavat esille, edistävät ja vahvistavat monia yleismaailmallisia ja eurooppalaisia normeja:

Yleismaailmalliset normit

Ohjeet muodostavat konkreettisen alueellisen ulottuvuuden lasten oikeuksia koskeville kansainvälisesti määritetyille normeille, etenkin **YK:n lapsen oikeuksien yleissopimukselle (1989)** ja **YK:n oikeudenkäytön suuntaviivoille asioissa, joissa lapsi on uhrina tai rikoksen todistajana (2005)**. Ohjeet vahvistavat näitä normeja ja edellyttävät, että jäsenvaltiot panevat ne tuloksellisesti täytäntöön asiaan liittyvien eurooppalaisten normien mukaisesti.

Eurooppalaiset normit

Ohjeet perustuvat **Euroopan ihmisoikeus-sopimukseen** ja **Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen** sitoviin tuomioihin. Niiden perustana on myös useita lasten oikeuksiin liittyviä **Euroopan neuvoston asiakirjoja**, kuten lasten oikeuksien käyttöä koskeva eurooppalainen yleissopimus, uudistettu Euroopan sosiaalinen peruskirja, yleissopimus lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan, uudistettu eurooppalainen yleissopimus lasten adoptiota sekä rangaistusten tai muiden toimenpiteiden kohteina olevia nuoria rikoksentehtäjiä koskevat eurooppalaiset säännöt. Lapsiystävällistä oikeudenkäyttöä koskevat ohjeet ovat osatekijä Euroopan neuvoston ohjeistuksessa, joka koskee lasten väkivallalta suojelemisen yhdenmukaistettuja kansallisia strategioita.

RAKENNAMME EUROOPPAA YHDESSÄ LASTEN KANSSA LAPSIA VARTEN

Tietoja Euroopan neuvostosta

Euroopan neuvosto on maanosansa johtava ihmisoikeusjärjestö. Sillä on 46 jäsenvaltiota, mukaan lukien kaikki Euroopan unionin jäsenet. Kaikki Euroopan neuvoston jäsenvaltiot ovat allekirjoittaneet ihmisoikeuksien, demokratian ja oikeusvaltion suojaamiseksi tehdyn Euroopan ihmisoikeussopimuksen. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien valvoo ihmisoikeussopimuksen täytäntöönpanoa jäsenvaltioissa.

Ohjeteksti ja muita aiheeseen liittyviä tietoja on verkkosivuilla osoitteissa

www.coe.int/children ja
www.coe.int/justice

Translation co-funded by the European Union

”Rakennamme Eurooppaa yhdessä lasten kanssa lapsia varten”

Euroopan neuvosto
F-67075 Strasbourg Cedex
www.coe.int/children
children@coe.int

Tämä julkaisu on tuotettu Luxemburgin hallituksen tuella.

© Euroopan neuvosto – Kuvitus: Eric Puybaert

Euroopan neuvoston lapsiystävällistä oikeudenkäyttöä koskevat ohjeet

Michael on 10-vuotias. Hänen vanhempansa ovat eroamassa ja taistelevat hänen huoltajuudestaan. Michael haluaa tavata tuomarin ja kertoo haluavansa asua äitinsä kanssa. Michaelin mukaan Tinaa, 7, on käytetty seksuaalisesti hyväksi, mutta Tina väittää, että kyse oli vain kylpyhuoneesta sattuneesta väkivallasta. Tuomari harkitsee tapahtumien läpikäymistä uudelleen lavastettuina, mutta pelkää, että tyttö traumatisoituisi lisää. Emma on 16-vuotias. Tunnettu mallitoimisto tarjoaa hänelle viisivuotista yksinoikeudellista sopimusta. Emmen vanhemmat ovat eri mieltä, mutta Emmen mielestä hänellä itsellään tulisi olla sanansa sanottavana urasuunnitelmistaan. Emma haluaa valita juridisen edustajan itselleen. Olga, 15, tappoi isäpuolensa, joka pahoinpiteli häntä ja hänen äitiään jatkuvasti. Olga on tutkintavankeudessa ja miettii, mitä tapahtuu seuraavaksi ja pidetäänkö häntä perheväkivallan jälkeen, sillä hänen äitinsä on hylännyt hänet, mitä tapahtuu oikeudenkäynnin jälkeen, sillä hänen äitinsä mässä kodistaan. Heidän asianajajansa on sitä mieltä, että häätö on ristiriidassa lapsen edun kanssa ja etenkin loukkaa lapsen oikeutta kunnolliseen asuntoon. Hasan, 5, on ilman huoltajaa maahan tullut alaikäinen maahanmuuttaja. Häntä pidetään säilössä eurooppalaisella lentokentällä.

Mitä yhteistä näillä lapsilla ja nuorilla on? He kaikki ovat tavalla tai toisella päätyneet oikeudenkäytön piiriin siviili-, rikos- tai hallinto-oikeudessa. He ovat kuvitteellisia hahmoja todellisenkaltaisissa tilanteissa, joissa ammattilaisten – asianajajien, tuomareiden, poliisien, sosiaalioikeuslaitosten, psykologien ja niin edelleen – on kunnioitettava ja suojeltava lasten oikeuksia. Tämän takia ammattilaisten on kiinnitettävä huomiota lasten tarpeisiin ja varmistettava, että lasten näkemykset otetaan asianmukaisesti huomioon.

Mitä ”lapsiystävällinen oikeudenkäyttö” tarkoittaa?

Se tarkoittaa sellaisen oikeusjärjestelmän luomista, joka takaa kaikkien lasten oikeuksien kunnioittamisen ja tehokkaan toteutumisen ja jossa otetaan asianmukaisesti huomioon lapsen kypsyytaso ja käsityskyky sekä tapauksen olosuhteet. Tällainen oikeudenkäyttö on ennen kaikkea saavutettavissa olevaa, ikätasoista, ripeää, huolellista, lapsen tarpeisiin ja oikeuksiin keskittyvää ja niihin mukautettua sekä lapsen oikeuksia kunnioittavaa. Näitä oikeuksia ovat muun muassa oikeus asianmukaiseen menettelyyn, oikeus osallistua prosessiin ja ymmärtää se, oikeus yksityis- ja perhe-elämän kunnioittamiseen ja oikeus koskemattomuuteen ja ihmisarvoon.

Mistä ohjeissa on kyse?

Ohjeet koskevat kaikkia alle 18-vuotiaita, jotka joutuvat tekemisiin oikeusjärjestelmän kanssa esimerkiksi silloin, kun he rikkovat lakia, kun heidän vanhempansa eroavat tai kun heitä vahingoittanutta henkilöä rangaistaan. Ne on suunniteltu auttamaan hallintoa varmistamaan, että lasten oikeuksia suojellaan heitä koskevia päätöksiä tehtäessä.

Euroopan neuvoston lapsiystävällistä oikeudenkäyttöä koskevat ohjeet on laadittu tukemaan hallintoa ja ammattilaisia siinä, että lapsille taataan tehokas pääsy oikeudenkäytön piiriin ja asianmukainen kohtelu oikeusprosesseissa.

Mitä ohjeissa todetaan?

- **Tieto, edustus ja osallistuminen:** Lapsille tulisi kertoa heidän oikeuksistaan, heillä tulisi olla vapaa pääsy asianajajan palveluihin, heidän näkemyksiään tulisi kuunnella ja heihin vaikuttavat päätökset tulisi selittää heille ymmärrettävästi.
- **Yksityisyyden suojeleminen:** Lapsen yksityisyyttä tulisi suojella, myös medialta. Tämä koskee erityisesti sitä, että lapsen nimeä, kuvaa, henkilötietoja tai hänen perheensä henkilötietoja ei saa julkaista lehdissä tai internetissä. Jos lapsia kuullaan oikeudessa tai muissa virallisissa yhteyksissä, paikalla tulisi olla vain asiaan liittyvät henkilöt.
- **Turvallisuus:** Lapsia tulisi suojella haitoilta, ja jos heitä on loukattu tai vahingoitettu, on tärkeää pitää heidät turvassa. Kaikille lasten kanssa työskenteleville tulisi tehdä tarvittavat tarkistukset sen varmistamiseksi, että he eivät aiheuta lapsille haittaa.
- **Monialainen lähestymistapa ja koulutus:** Lasten kanssa työskentelevien tulisi yhdessä edistää lapsen etua. Heidän tulisi saada koulutusta lasten oikeuksista, viestinnästä ja eri-ikäisten lasten tarpeista, jotta he pystyvät suojelemaan lapsia oikeuskäsittelyn aiheuttamalta rasitukselta ja varmistamaan oikeudenkäytön luotettavuuden ja hyvän hallintotavan.
- **Suojatoimet ennen kaikkia oikeustoimia, niiden aikana ja niiden jälkeen:** Kun lapset päätyvät oikeuteen, ympäristö ja menettelytavat tulisi kuvailla ja selittää heille tarkasti. Heillä tulisi olla mahdollisuus omaan asianajajaan ja mahdollisuus ilmaista näkemyksiään heihin vaikuttavista asioista. Päätökset tulisi tehdä mahdollisimman nopeasti, ja ne tulisi selittää lapsille selkeästi.
- **Vapauden menetykset:** Lapsia tulisi ottaa säilöön vain, jos mitään muuta vaihtoehtoa ei ole, eikä heitä koskaan tulisi ottaa säilöön maahanmuuttoon liittyvillä perusteilla. Lasten säilöönoton tulisi olla mahdollisimman lyhytkestoista ja tapahtua erillään aikuisista, jos se on lapsen edun mukaista. Säilöönotosta huolimatta kaikkien heidän muiden oikeuksiensa tulisi toteutua, etenkin oikeuden pitää yhteyttä perheeseen ja ystäviin, oikeuden opetukseen, koulutukseen ja uskonnon harjoittamiseen ja oikeuden käyttöä liikunta- ja vapaa-ajantiloja. Heitä tulisi valmistella kotiinpaluuseen.
- **Lapsiystävällisten toimien edistäminen ja seuranta:** Hallinnon tulisi perustaa lapsille suunnattuja tietorakenteita (esimerkiksi maksuton auttava puhelin tai lapsiasiamies), varmistaa, että lapset tietävät, miten ja kenelle he voivat valittaa kohtelustaan, antaa koulutusta lasten oikeuksista lapsille, vanhemmille ja ammattilaisille, valmistella suojelulainsäädäntöä, joka on lasten ymmärrettävissä, tehdä säännöllisiä tarkastuksia lasten kohtelusta oikeudessa ja ryhtyä parantamistoimenpiteisiin.

Mitä uutta ohjeissa on?

- **Ainutlaatuinen laajuus:** Ohjeissa käsitellään lasten oikeuksia kaikilla oikeudenkäytön aloilla (siviili-, hallinto- ja rikosoikeus), kaikissa prosessin vaiheissa (ennen, aikana ja jälkeen) ja kaikissa eri rooleissa ja olosuhteissa (on lapsi sitten uhri, todistaja, rikosentekijä, oikeusprosessin osapuoli tai ”vain” henkilö, johon oikeustoimet, esimerkiksi omaisuuden takavarikko, vaikuttavat).
- **Kokoelma hyviä käytäntöjä:** Ohjeissa esitetään menestystarinoita, joista hallinto ja ammattilaiset saavat konkreettisia vinkkejä päivittäisen toimintansa parantamiseen.
- **Laajan kuulemisen tulos:** Ohjeet laadittiin yhteistyössä laajan kumppanijoukon kanssa. Kumppaneita olivat muun muassa Unicef ja monet kansalaisjärjestöt. Lapset ja nuoret saivat kertoa mielipiteensä kyselyissä ja haastatteluisissa. Saatuja ja käsiteltyjä vastauksia oli liki 4 000. Vastaukset vaikuttivat lopulliseen tekstiin merkittävästi.

Mihin periaatteisiin ohjeet perustuvat?

- **Osallistuminen:** Lapsilla on oikeus tulla kuulluksi heihin vaikuttavissa päätöksissä, ja aikuisten on otettava lasten näkemykset vakavasti.
- **Lapsen etu:** Päätöksiä tehtäessä lasten oikeuksia on ehdottomasti kunnioitettava ja kaikki heidän tarpeensa on otettava huomioon ikätasoisesti. Tässä tuomarit voivat kysyä asiantuntijoiden, kuten psykologien tai sosiaalityöntekijöiden, mielipidettä.
- **Hoiva ja kunnioitus:** Lapsille on aina tarjottava hoivaa ja heitä on kohdeltava kunnioitavasti. Etenkin heidän yksityisyyttään on suojeltava.
- **Yhdenvertainen kohtelu:** Kaikki lapset ovat erilaisia, mutta heitä on kohdeltava yhdenvertaisesti heidän alkuperämaastaan, etnisestä ryhmästään, uskonnostaan tai puhumastaan kielestä riippumatta. Vammaiset, kodittomat ja sijoitetut lapset, romanilapset ja maahanmuuttajalapset tarvitsevat erityistä suojelua.
- **Oikeusvaltioperiaate:** Lapsia tulisi kohdella oikeusjärjestelmässä oikeudenmukaisesti. Jos he joutuvat vaikeuksiin, heille tulisi järjestää asianajaja ja oikeuden tulisi ottaa huomioon heidän erityislanteensa ja tarpeensa. Lapsilla on oikeus valittaa kohtelustaan riippumattomalle ja puolueettomalle henkilölle tai taholle.